משורו למדנו. היינו קרן דשן ורגל פטורין ברה"ר ובמבנו וסכינו אין נחלק בין תמות למועדות דלא שייך לחלק אלא בנעלי חיים וא"ת היכי גמר משור מה לשור שכן ב"ח וכוונתו לחזיק ומפרש רשב"ם דאתי מבור ושור ממה הלד ולקמן גבי הלד השוה דקאמר אביי לאתויי אבנו וסכינו לא גרס לי' לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור דלרב א"ש דבמה הלד אתי' כדפרש' אבל קשה כיון דמבור נמי יליף לפטרו בהו כלים כבור ולקמן בהמניח (דף כח.) מחייב בהו רב כלים גבי נשבר כדו:

וממונך. נראו דוקא גבי בור דנראו ממונא הוא וכן גבי אש [9]דפשיטא דאש הדליק גדישו של חבירו באש של אחר דחייב[8]: **תולדה** ישן. הוה מלי למפרך דלקמן מוקי מתניתין בישן שדרכו להזיק וקרי ליה אב אלא דבנראו הכי פריך שפיר: **והתנן אדם מועד לעולם.** לא פריך דישן נמי הוי אב כדדרש עלה בגמרא בפ' כילד (לקמן דף כו:) מפלא תחת פלא דהא לא מייתי הכא קרא אלא מייתי דהוי כיוצא בו: **ביחו** וניעו. פירש הקונטרס מי האף וקשה לר"ת דבפ' דם הנדה (נדה דף נח: ושם) קתני ביחו וניעו ומי האף ונראה דביחו הוא היוצא מן הגרון בכח וניעו הוא היוצא מן הפה על ידי נענוע[10]:

לפוטרו ברה"ר. וא"ת אמאי פשיטא ליה טפי מנעלים מן העלייה וי"ל כיון דמן הדין היה משלם נזק שלם ואחי הלכתא דלא משלם אלא חצי נזק אם כן אחי הלכתא להקל ולא להחמיר: **אמאי** קרי לה תולדה דרגל. אע"ג דדמי לרגל כיון שדיבה חלוק היה לו לקרות לה שם בפני עצמה: **כדמתרגם** רב יוסף. נקט רב יוסף לפי שהיה נקי בתרגום שיש כמה עניני תרגום[3] ולא כדפירש בעלמא לפי שהיה סגי נהור ודבריה שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה ולכך היה אומר תרגום דמשום עת לעשות אמר התם[9] דשרי ואין לך עת לעשות גדול מזה[8][10]:

לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו. [3]ופשיטה פשע שהיה לו לשמור שור שבקל היה יכול לשומרו שאין דחוקה להזיק כיון שאין הנאה להזיקה אבל שן שיש הנאה להזיקה הוי בעין אונס שלא היה יכול לשומרה כל כך כיון שהשן דחוק לאכול לנאתו ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק ואין יצרה מתקפה ובקל יכול לשומרה כראי הקרן דכוונתו להזיק ויצרה מתקפה ואין יכול לשומרה כל כך יפה: מידי

ואי דלא אפקרינהו אי לשמואל דאמר[6] כולם מבורו למדנו היינו בור ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור מאי שנא בור שכן תחלת עשייתו לנזק וממונך ושמירתו עליך הני נמי תחלת עשייתן לנזק וממונך ושמירתן עליך אלא [8]תולדה דבור כבור וכי קאמר רב פפא אתולדה דמבעה מאי ניהו אי לשמואל דאמר מבעה זו שן הא אוקימנא תולדה דשן כשן אי לרב דאמר מבעה זה אדם מאי אבות ומאי תולדות אית ביה וכי תימא אב ניעור תולדה ישן והתנן[2] אדם מועד לעולם בין ער בין ישן אלא אכיחו וניעו היכי דמי אי בהדי דאזלי קמזקי [3]כחו הוה אי בתר דנייח בין לרב בין לשמואל [4]היינו בור אלא תולדה דמבעה כמבעה וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש תולדה דאש מאי ניהו אילימא אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דאזלו קא מזקי היינו אש מ"ש אש דכח אחר מעורב[3] בהן וממונך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתן עליך אלא [5]תולדה דאש כאש וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל רגל הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל[7] [1]בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה ואמאי קרי לה תולדה דרגל [1]לשלם מן העלייה והא מבעיא בעי רבא [6]דבעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה משלם לרבא מבעיא ליה לרב פפא פשיטא ליה לרבא דמבעיא ליה אמאי קרי לה תולדה דרגל [5]לפוטרה ברה"ר: המבעה וההבער כו': מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן רב אמר מבעה זה אדם דכתיב [1]אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב [2]איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגלין ממטמרוהי ורב מאי טעמא לא אמר כשמואל אמר לך מי קתני נבעה ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך מי קתני בועה מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי רב מ"ט לא אמר כשמואל תנא [1]שור וכל מילי דשור ושמואל נמי הא תנא ליה שור אמר רב יהודה תנא שור לקרנו ומבעה לשינו והכי קאמר לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן שיש הנאה להזיקה ולא

אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר. הכא בהמניח את הכד (לקמן דף כח:) כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור: **ורב דאמר.** כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב: **היינו שור.** ולאו תולדה דבור נינהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור. ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור נינהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא אתולדה דבור מאי שנא בור דחייב שכן תחילת עשייתו וכו': **הני נמי תחילת עשייתן.** תחילת מה שנעשו בור דהיינו כשהוגמו לשם היו עומדים לנזק: **וכי קאמר רב פפא.** תולדה לאו כאב דילה אתולדה דמבעה: פלוגתא דשמואל ורב במבעה לקמן בשמעתין: אדם ניעור היינו אב: **אדם מועד.** עד ושן בשילהי פ"ב: **אלא.** תולדה לאדם היינו כיחו וניעו. כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם [1](רוק היוצא ממוך גופיה אגב כח): **אי בהדי דאזלי מזקי.** שנפל על האילנות וטנפוה או לתוך המשקין וממאסו: **כחו הוא.** והיינו אדם גופו וחייב: **אי בתר דנייח.** אחר נוח הרוח לאחר הזיקו שהוחלק אדם בהם: **הין לרב הין לשמואל היינו בור.** הא ולאי תקלה דאפקרה היא: **ברוח מצויה.** דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאם שהרי אם נמי הרוח מוליכה: **דכח אחר מעורב בה.** והוה ליה לאסוקי אדעתיה: **בחצי נזק צרורות.** שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים, משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שיעור, דהא אומאת בהכי והוא תולדה דרגל ולא תולדה דקרן תמה וכו"ל לשומי נזק שלם, הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק, והוא חצי נזק ממונא הוא, דהא לאו תולדה דקרן היא (שבועות לג.). **דהלכתא גמירי לה.** מסיני, שהוא תולדה של רגל ופטורה ברה"ר כי רגל, ונזקי רגל לאו קנסא ניהו אלא ממונא, שהרי מועדת ממתילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא (כתובות מא:).

ורב דאמר. כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור: **ולרב דאמר.** כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב: **היינו שור.** ולאו תולדה דבור נינהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור. ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור נינהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא אתולדה דבור מאי שנא בור דחייב שכן תחילת עשייתו וכו': **הני נמי תחילת עשייתן.** תחילת מה שנעשו בור דהיינו כשהוגמו לשם היו עומדים לנזק: **וכי קאמר רב פפא.** תולדה לאו כאב דילה אתולדה דמבעה: פלוגתא דשמואל ורב במבעה לקמן בשמעתין: אדם ניעור היינו אב: **אדם מועד.** עד ושן בשילהי פ"ב: **אלא.** תולדה לאדם היינו כיחו וניעו. כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם [1](רוק היוצא ממוך גופיה אגב כח): **אי בהדי דאזלי מזקי.** שנפל על האילנות וטנפוה או לתוך המשקין וממאסו: **כחו הוא.** והיינו אדם גופו וחייב: **אי בתר דנייח.** אחר נוח הרוח לאחר הזיקו שהוחלק אדם בהם: **הין לרב הין לשמואל היינו בור.** הא ולאי תקלה דאפקרה היא: **ברוח מצויה.** דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאם שהרי אם נמי הרוח מוליכה: **דכח אחר מעורב בה.** והוה ליה לאסוקי אדעתיה: **בחצי נזק צרורות.** שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים, משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שיעור, דהא אומאת בהכי והוא תולדה דרגל ולא תולדה דקרן תמה וכו"ל לשומי נזק שלם, הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק, והוא חצי נזק ממונא הוא, דהא לאו תולדה דקרן היא (שבועות לג.). **דהלכתא גמירי לה.** מסיני, שהוא תולדה של רגל ופטורה ברה"ר כי רגל, ונזקי רגל לאו קנסא ניהו אלא ממונא, שהרי מועדת ממתילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא (כתובות מא:).

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פי"ג מהל' מזקי ממון הל' ב סמג עשין סח טוש"ע מ"מ סי' תי סעי' ג וסי' תיח סעי' ב:

כט ב מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' תכא סעי' ג:

ל ג ד מיי' שם פ"ו הל' י סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שפד סעי' ג:

לא ה מיי' פרק י"ד מה' מזקי ממון הל' טו סמג עשין סז סח טוש"ע מ"מ סי' תיח סעיף ג:

לב ו ז ח מיי' שם פרק ג הלכה י ופרק ב שם הלכה ב סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שפד סעיף יח וסי' שלז סעיף ג:

רבינו חננאל

כי קאמ' רב פפא אתולדה דמבעה כו'. אלא אכיחו וניעו. פי' רוקו בליחה עבה או רכה, כדאמ' (עירובין צט, א) בעניין תלמיד שרק בפני רבו ואמ' כח זרק קאמרי'. אי בתר דניח הוה הרוק, ודאי הזורק רוק מפיו מפקיר אותו, בין לרב ובין לשמואל היינו בור. כי קאמ' **רב פפא אתולדה דאש**, והן אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו. **ואקשי' הני** כי אש דמו מה אש כח אחר מעורב בה, והיא הרוח שמעבירה ומצויתה. דלולי הרוח לא הייתה האש הולכת ומזקת, הני נמי כח אחר מעורב בהן והוא הרוח כו'. **ואוקימנא** כי קאמ' רב פפא בתולדה דרגל, בחצי נזק צרורות דהילי' גמירי לה כדתנן (לקמן יז, א) הייתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזות מתחת רגליה ושיברה את הכלים משלם חצי נזק. ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לשלם מן העליה. ולרבא דמיבעייא ליה (לקמן יח, א), אמאי קרי ליה תולדה דרגל, לפוטרה ברשות הרבים. **פיס' והמבעה, רב** אמ' **המבעה זה אדם** שנ' (ישעיה כא, יב) אם תבעיון בעיו. (פסק) **וקיימ' לן** כרב דסוגיין דשמעתין כותיה. ולא עוד אלא אמוראי קיימי כותיה ואליבא דידיה שקלי וטרו. ושמואל אמ' לך מי כתי' בועה. **שמואל אמ' זה השן**, איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו (עובדיה א, ו) כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבלוש עשו אתגליין מטמורוהו. ורב אמ' לך מי כת' נבעה. מכדי קראי לא דייקי לא כרב ולא כשמואל, רב מאי טעמ' לא אמ' כשמואל. אמ' תנא ליה במותני' וכלל קרנו ושנו ורגלו. ושמואל אמ' לך תנא שור והוא הקרן, תנא מבעה והוא השן.

מסורת הש"ס

א) [בקמן ו. כח:], **ב)** לקמן יט. [בנהלרין עב.], **ג)** [בכ.], **ד)** [לקמן יח:], **ה)** לקמן יח., **ו)** [לקמן יג:], **ז)** ס"ל אין זה, **ח)** [שמות כב], **ט)** [וכ"ל העניך ערך כח], **י)** [ניטין ס.], **כ)** [ועי' תוס' שבת קטו. ד"ה ופיטו ופתוס' מגילה כא: ד"ה כמגילה],

תורה אור השלם

1. אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה אִם תִּבְעִיּוּן בְּעִיּוּ שׁוּבוּ אֲתָיוּ:
ישעיהו כא יב
2. אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: עובדיה א ו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וממונך כו' **דפשיטא דאש הדליק.** עי' לקמן כב ע"א תוס' ד"ה אבו משום ממונו: ד"ה כדמתרגם רב יוסף וכו'. **ואין לך עת לעשות גדול מזה.** עי' שבת דף קטו ע"א תד"ה לא נתנו ומהרש"א שם:

מוסף רש"י

וניעו. שיעקה מתוך הכיאה ויוצא דרך הגרון (איכה ג מה). **בחצי נזק צרורות.** בהמה שהיתה מהלכת והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושיברה את הכלים, משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שיעור, דהא אומאת בהכי והוא תולדה דרגל ולא תולדה דקרן תמה וכו"ל לשומי נזק שלם, הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק, והוא חצי נזק ממונא הוא, דהא לאו תולדה דקרן היא (שבועות לג.). **דהלכתא גמירי לה.** מסיני, שהוא תולדה של רגל ופטורה ברה"ר כי רגל, ונזקי רגל לאו קנסא ניהו אלא ממונא, שהרי מועדת ממתילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא (כתובות מא:).

מוסף תוס'

א. כדקאמר בפרק הכונס הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה. ד"ס. **ב.** תרגום יונתן ותרגום אונקלוס והם פירושי התורה. רבינו יעקב בשימוק"ק. **ג.** וא"ת ומעיקרא מאי ס"ד דעבד ק"ו כה"ג, הא ודאי יש לחייב כשיש הנאה להזיקה מכשאין הנאה להזיקה, וכן לענין כוונה כדקאמר תלמודא השתא, ר"ל דסד"א פושע הוי טפי בקרן. ר"פ.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ולא ראי השן שאין כוונתו כו'. דאי כתב רחמנא שן לא אמי קרן מייניה ולהכי פריך ולאו ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן. וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מייניה בק"ו ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו'. והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה לא דאי הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתיא קרן מייניה ולא דאי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אתיא שן מייניה ולא מיקבי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דצעי למיגמר חבריה מייניה נקיט בריש כדקתני מתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים הכי הני תרתי שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא אתי אם מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דצעי אגמורי חבריה מייניה נקיט בריש כדקתני מתני' וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה לאוי לנהוג בזה: **לימעריך.** למיכתב קרן: **אפ"ה פטורין.** כדאמרינן בפ' החובל (לקמן דף פז.) העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו בחמרים פטורין: **לאו טעמא רבה איס בהו.** דאי מיחייבת ליה כל שעה שיכעיסנו רבו ילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום אלא פריך הכי לא ראי הקרן שבוונתו להזיק כראי השן שאין כוונתו להזיק ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הקרן שאין הנאה להזיקו ורגל מאי שייריה כשהזיק חב המזיק לאתויי רגל וליתנייה בהדיא אלא אמר רבא תנא שור לרגלו ומבעה לשינו וה"ק לא ראי הרגל שהזיקה מצוי כראי השן שאין הזיקה מצוי ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הרגל שאין הנאה להזיקו וקרן מאי שייריה כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן וליתנייה בהדיא במועדין מתחילתן קמיירי בתמין ולבסוף מועדין לא קמיירי ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך אי סלקא דעתך אדם הא קתני סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם וליתני ברישא בנזקי ממון קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי ורב נמי הא קתני אדם בסיפא אמר לך רב ההוא למחשביה בהדי מועדין הוא דאתא ומאי לא הרי ה"ק לא ראי השור שמשלם את הכופר כראי האדם שאין משלם את הכופר ולא ראי האדם שחייב בארבעה דברים כראי השור שאין בו ארבעה דברים הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וכי שור דרכו להזיק במועד ומועד דרכו להזיק כיון דאייעד אורחיה הוא אדם דרכו להזיק בישן ישן דרכו להזיק כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא ושמירתן עליך אדם שמירת גופו עליו הוא ולטעמיך הא דתני קרנא ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהן אדם שמירת גופו עליו הוא אלא כדאמר ליה רבי אבהו לתנא תני אדם שמירת גופו עליו הכא

ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כראי הקרן שכוונתו להזיק ולאו ק"ו הוא ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש איצטריך ס"ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה עבד ואמה לאו אע"ג דכוונתן להזיק אפ"ה [א]פטורי ה"נ לא שנא אמר רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה איתי בהו [ב]שמא [ג]יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום אלא פריך הכי לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כראי השן שאין כוונתו להזיק ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הקרן שאין הנאה להזיקו ורגל מאי שייריה כשהזיק חב המזיק לאתויי רגל וליתנייה בהדיא אלא אמר רבא תנא שור לרגלו ומבעה לשינו הוא [ג] ד) דפעמים דנתכוונו ויאמרו לא נתכוונו לכך פטורי בכל עניין נמצא שכוונתן גורם הפטור [ד] ה"נ קרן שכוונתו להזיק יש לנו לפוטרו ורב אשי פי' דאפילו בתן כוונתו להזיק איכא טעמא רבה [ה]: **כשהזיק חב המזיק כו'.** לא היינו כשהזיק קמא [ו] [ה]לא מאיך כשהזיק מרבה לה: **למחשביה בהדי מועדין כו'.** ושמואל ס"ל דלא ה"ל לאשמועינן בסיפא כיון דלא אשמעינן שום חידוש טפי מברישא אבל שן ורגל אע"ג דתנא ליה ברישא תנא ליה בסיפא כיון דאשמעינן חידוש דמפרש השן מועדת לאכול את הרלוי לה והרגל מועדת לשבר דרך הילוכה וקרן נמי תנא ואע"ג דתנא ברישא כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן מ"מ תנא ליה בסיפא משום דתני ליה גבי ממשה תמיס מש"ה תנא ליה נמי בהדי מועדין ואע"ת אמאי לא חשיב אם ושור גבי מועדים וי"ל דלא חשיב אלא בעלי חיים [ז] אבל בור ואש כך לי פעם ראשונה כמו פעם ג' וד':

כראי אדם שאין משלם את הכופר. הקשה ריב"א מאי חומרא היא זו האי דאין משלם את הכופר משום דקיים ליה בדרבה מייניה [ח] ותיקן דשונג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה [ט] ואור"י דלאו פרכא היא כלל [י] דלא מפטר [יא] משום קיים ליה בדרבה מייניה וכאן נמי אין שייך להזכיר תנא דבי חזקיה דלקמן בפ"ב (דף כו.) משמע [יב] דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם הוה אפילו שונג אדם משור שיתחייב מזיד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה אפילו שונג היינו דומיא דשור [יג] דאין מזיד לשור ותנא דבי חזקיה דפוטר אפילו שונג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) הא אם יהיה אחסון לא יענש דדוקא דין אחסון אתא חזקיה ואשמועינן לאו דוקא דין אחסון לא יענש אלא אפי' שונג לא יענש: **כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא.** פירושלמי יש דשן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והכיאו כלים אצלו ושברן פטור דהם גרמו לו [יא] וכן אם היה ישן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב: **ולטעמיך.** פירוש אפילו תימא מבעה זה השן: **אדם שמירת גופו עליו.** מכאן משמע דלא גרסינן במתני' וממונא [יב] מדלא פריך נמי הכי אדם ממונו הוא [יג] ומש"ה אין צריך למחקו כדפירשתי לעיל (ג: ד"ה וממונך): ואימא

מידי דהוה אעבד ואמה. ולא כפירוש רש"י שפירש משום דתנן בהמובל (לקמן דף פז.) עבד ואשה פגיעתן כו' דא"כ ה"ל למינקט עבד ואשה [א] אלא מפרש ר"ת דנקט עבד ואמה משום דקאי אמתני' דסוף מסכת ידים וטעמא משום שמא יקניטנו רבו דבסמוך מפורש התם: **לאו אע"ג דכוונתו להזיק אפ"ה פטורין.** וא"ת עבד ואמה גופיה מלף מק"ו דשן להתחייב כיון דאכתי לא ידע טעמא דשמא יקניטנו רבו וע"ק כיון דידע ריש דמתניתין דמסכת ידים (פ"ד מ"ז) מדנקט עבד ואמה ולא נקט עבד ואשה א"כ [ב] מסתמא ידע סיפא וע"ק דעבד ואמה כשאין כוונתן להזיק נמי פטורי וא"כ מאי מייתי וי"ל דשפיר הוה ידע המקשה טעמא דשמא יקניטנו רבו ואפ"ה פריך כיון דעבד ואמה פטורין ואפילו באין כוונתן להזיק [ב] ואע"ג דלא שייך טעמא דשמא יקניטנו רבו דאנוס הוא [ג] ד) דפעמים דנתכוונו ויאמרו לא נתכוונו לכך פטורי בכל עניין נמצא שכוונתן גורם הפטור [ד] ה"נ קרן שכוונתו להזיק יש לנו לפוטרו ורב אשי פי' דאפילו באין כוונתן להזיק איכא טעמא רבה [ה]: **כשהזיק חב המזיק כו'.** לא היינו כשהזיק קמא [ו] [ה]לא מאיך כשהזיק מרבה לה: **למחשביה בהדי מועדין כו'.** ושמואל ס"ל דלא ה"ל לאשמועינן בסיפא כיון דלא אשמעינן שום חידוש טפי מברישא אבל שן ורגל אע"ג דתנא ליה ברישא תנא ליה בסיפא כיון דאשמעינן חידוש דמפרש השן מועדת לאכול את הרלוי לה והרגל מועדת לשבר דרך הילוכה וקרן נמי תנא ואע"ג דתנא ברישא כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן מ"מ תנא ליה בסיפא משום דתני ליה גבי ממשה תמיס מש"ה תנא ליה נמי בהדי מועדין ואע"ת אמאי לא חשיב אם ושור גבי מועדים וי"ל דלא חשיב אם ובור גבי מועדים [ז] אבל בור ואש כך לי פעם ראשונה כמו פעם ג' וד':

כראי אדם שאין משלם את הכופר. הקשה ריב"א מאי חומרא היא זו האי דאין משלם את הכופר משום דקיים ליה בדרבה מייניה [ח] ותיקן דשונג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה [ט] ואור"י דלאו פרכא היא כלל [י] דלא מפטר [יא] משום קיים ליה בדרבה מייניה וכאן נמי אין שייך להזכיר תנא דבי חזקיה דלקמן בפ"ב (דף כו.) משמע [יב] דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם הוה אפילו שונג אדם משור שיתחייב מזיד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה אפילו שונג היינו דומיא דשור [יג] דאין מזיד לשור ותנא דבי חזקיה דפוטר אפילו שונג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) הא אם יהיה אחסון לא יענש דדוקא דין אחסון אתא חזקיה ואשמועינן לאו דוקא דין אחסון לא יענש אלא אפי' שונג לא יענש: **כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא.** פירושלמי יש דשן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והכיאו כלים אצלו ושברן פטור דהם גרמו לו [יא] וכן אם היה ישן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב: **ולטעמיך.** פירוש אפילו תימא מבעה זה השן: **אדם שמירת גופו עליו.** מכאן משמע דלא גרסינן במתני' וממונא [יב] מדלא פריך נמי הכי אדם ממונו הוא [יג] ומש"ה אין צריך למחקו כדפירשתי לעיל (ג: ד"ה וממונך): ואימא

ה) [ידיס פ"ד מ"ז], ו) [ויקרא כד], ז) [עי' תוס' פסחים נ. ד"ה אלא], ח) ועי' במהר"מ שהאריך בתירוצים של התוס' וכספר פ"ר, ט) [בס"א: דשור], י) [בס"א: וממונך], יא) [ומשום כול ואש נמי צריך למוקמו כל"ל עי' מהר"ס],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בשהזיק. כו' **אלא** מאיזיד. דלקמן דף ט ע"ב ועי' לקמן דף יג ע"ב בתוס' ד"ה כשהזיק: **שם** ד"ה כראי כו' **דלא מפטר משום** קלב"מ. עי' לקמן דף י ע"א בכ"ש ד"ה מש"כ בפש: **בא"ד דאי לאו קרא דעליו.** עי' בספר ירמיס לרש"ס סי' ר:

מוסף תוס'

א. כדתנן התם. ר"פ. ב. מדלא [מ]פליג במס' ידים. ר"פ. ג. והשתא היינו טעמא דפטורי גם באין כוונתו להזיק, משום דכיון דבני דעת ובני כוונה ניתנו ובכוונה פטורים, א"כ יש לפוטרם גם בשלא בכוונה, משום. ר"פ. ד. וא"כ תו ליכא למילף קרן משן מק"ו דליתחייב קרן טפי משום דכוונתו להזיק כיון דאשכחנא דכוונתו להזיק הוי נתינת טעם לגרום פטור וכו'. ר"פ. עי"ש עוד. ה. כלומר גם בלא כוונתן להזיק פטורי מהאי טעמא שמא יקניטנו רבו וילך ויזיק בכוונה ויאמר שלא נתכוין ויתחייב רבו או יעשה בהערמה בסגנון שיהיו סבורין הרואין שלא נתכוון, והמקשה לא אסיק אדעתיה האי סברא אלא ס"ל דאפילו אי הוי מיפטר בכוונה מטעם אחר ולא משום שמא יקניטנו, מ"מ היה ראוי לפוטרו משום דפעמים שנתכוין ויאמר שלא נתכוין. ר"פ. ו. דראשון איצטריך לגופיה, הצד השוה שבהן וכו' וכשהזיק חב המזיק וכו' ואתי לרבויי במה הצד כל הני דאמורינן בגמרא (לקמן ו). תוס' ר"ל. ז. דבדידהו איכא רבותא במאי דמועדין מתחילתן, דסד"א כיון דדרכן להזיק הוי כקרן. ר"פ. ח. בר"פ: אדרבה חומר הוא לגביה שאינו משלם כופר לפי שהוא נהרג. ט. דמקיש (לקמן לה:) שונג למזיד ונהי דחייב גלות מ"מ הויא קולא כגון דרך עליה דאפילו גלות לא מחייב. תוס' טוק. י. מכופר אפי' מזיד. ר"פ. יא. ו[ר]אונס גמור הוא. ר"פ. ועי' מהל"מ.

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ט סמג עשין קנה טור ש"ע ח"מ סי' שמט סעיף ד:
לד ב מיי' שם הלכה ט:

רבינו חננאל

שן אין כונתה להזיק אלא לאכל להנאתה, קרן כונתה להזיק ואין לה הנאה. ואתא למילף מעבד ואמה דפטורי מריהה. ודחי לה רב אשי, אטו עבד ואמה לאו טעמ' רבה אית בה במתניתין בסוף מסכת ידים (פ"ד מ"ז) תאמרו בעבדו ואמתו שיש בהן דעת שאם יקניטנו ילך וידליק גדישו שלחבירו ונמצא מחייבנו בכל יום. ולא עמד זה התירוץ ונדחה. **ותרץ רבא הכי** תנא שור לרגלו ומבעה לשנו כו'. וקרן מאי, שייריה. מאי טעמ' שן ורגל מועדין מתחילתן הן ותני להו ברישא. קרן דהוא תם ולכי מיעד הוי ליה מועד תנא ליה בסיפא, כשהזיק חב המזיק לאייתויי קרן. ושמואל מאי טעמ' לא אמ' כרב, אמ' לך אדם הא קתני ליה בסיפא דמתני' (לקמן טו, ב), והאדם. ואמאי לא תנא ליה ברישא, דבנזקי ממונו קמיירי, ונזקי גופו לא קמיירי. (פסק) ויש אומ' הלכה כשמואל. **ורב** אמ' לך **אדם** האי דקתני ליה בסיפא למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא. מאי לא ראי לא ראי, הכי קאמ' לא ראי השור שמשלם את הכופר כו' הצד השוה שבהן שדרכן להזיק, שור דרכו להזיק במועד, אדם דרכו להזיק בישן. ושמירתן עליך, אדם שמירת גופו עליו הוא, ופרק' כר' אבהו דאמ' לתנא תני אדם שמירת גופו עליו.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואימא מבעה זה המים. פי׳ כיון דקרא לא דייקי לא כמר ולא כמר וא״ת והיכן כתיב מים בתורה וי״ל מושלח וכן הוא אומר (איוב ה) ושולח מים על פני חוצות ואע״ג דשילוח בעירה בבהמה איירי מ״מ מים נמי משמעי מיניה מדאפקיה רחמנא בהמה בלשון ושלח ועיל דבעי במאי מוקמינן לה לא מצי מוקמינן במים דכי נמי מוקמת במים אית לן לאוקומי במילי דשור מדכתיב בעירה וא״ת והני מים ה״ד אי דמשקיל עליה בדקא דמיא וכבה לאשון כחו הוא ואי בכח שני גרמא בעלמא הוא כדאמרינן בהנשרפין (סנהדרין דף עז:) וי״ל דמיירי בכח שני וקמ״ל דבכח שני נמי חייב א״נ בחר דנחו ולא דמי לגור כגון פותקין ביבותיהן לקמן (דף ג.) ואע״ג דאתי במה הלך הוה אמינא דאיצטריך לכותבו לחייב כליס דמגור לא הוה שמעינן והוה אמי למיפרך מאי לא זה וזה שים בהן רוח חיים אלא דבלאו הכי משני שפיר: **מי** כתיב מים נבעו. וא״ת כי כתיב נמי נבעו לא מיתוקמא מתניתי׳ במים דמי קתני נבעה כדדייק לעיל (דף ג:) גבי שן ד) וי״ל דלא שייך לאקשויי אלא גבי שן דליתני נבעה שהשן עצמו נבעה דמבעה משמע מגלה [דבר אחר שהיה מכוסה] אבל במים שייך שפיר ליישנא דמבעה שהמים רותחים קרויים מבעבעים:

שלשה עשר אבות נזיקין. ודייקיס י״ב דשוכר כשומר שכר הוי או כשומר חנם הוי:

שומר חנם והשואל. שומר חנם פטור מן הכל חוץ מן הפשיעה שואל חייב בכל חוץ ממתה מחמת מלאכה ונושא שכר חייב במקצת בגניבה ואבידה ופטור באונסין לכך נקט להו בזה הסדר ולא כסדר שנכתב בפרשה:

תרי גווני אדם. וא״ת כיון דתני תרי גווני אדם ולא ליתני גמי ג׳ אבות בשור הקרן והשן והרגל וי״ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני׳: **ועדים** זוממין. [א] פירש ריב״א דאפילו שלם על פי העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה כאשר עשה דאפשר בחזרה [ב] ור״י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו בק״ו [ג] דגבי ממון עושין מן הדין והא דאמרינן במכות (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עושין מן הדין [ד]: **מנסך.** פליגי בה בהנזקין (גיטין נב: ושם) חד אמר מנסך ממש וחד אמר מערב:

הכא נמי תני אדם שמירת גופו עליו מתקיף לה רב מרי ואימא מבעה זה המים כדכתיב [1]בקדוח אש המסים מים תבעה אש מי כתיב מים נבעו תבעה אש כתיב מתקיף לה רב זביד ואימא מבעה זה האש דכי כתיב תבעה באש הוא דכתיב אי הכי מאי המבעה וההבער וכי תימא פרושי קמפרש אי הכי ארבעה שלשה הוו וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי אי הכי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים אש מאי רוח חיים אית ביה ותו מאי כהרי האש: [ו]תני רב אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק צער וריפוי שבת ובושת וארבעה דמתני׳ הא תליסר ותנא דידן מ״ט לא תני בשלמא לשמואל בנזקי ממון קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי אלא לרב ליתני תנא אדם וכל מילי דאדם ולר׳ אושעיא נמי הא תני ליה אדם תרי גווני אדם תנא אדם דאזיק אדם ותנא אדם דאזיק שור אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק אדם האי מאי בשלמא אדם דאזיק שור נזק הוא דמשלם אדם דאזיק אדם משלם ארבעה דברים אלא שור מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר דאדם דאזיק שור הוא וקתני תני הזיקא דבידים וקתני הזיקא דממילא [ז]תני ר׳ חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וגנב וגזלן ועדים זוממין והאונס והמפתה ומוציא שם רע והמטמא והמדמע והמנסך והני תליסר הא עשרים וארבעה ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני בממונא קמיירי בקנסא לא קמיירי גנב וגזלן דממונא הוא ליתני הא קתני ליה שומר חנם והשואל ורבי חייא נמי הא תנא ליה שומר חנם והשואל תני ממונא דאתא לידיה בהיתירא וקתני ממונא דאתא לידיה באיסורא

עדים

ה״ג **אני אדם שמירת גופו עליו.** והאי דקתני ושמירתן עליך משמרת: **אימא מבעה זה המים.** שאם שופך אדם מימיו לרה״ר ובא אחר ונטנפו כליו חייב השופכין: **בקדוח אש המסים.** כמו שהאש שורף דבר הנימס כגון זפת ושעוה וכל מיני רבב: **מים מבעה אש.** וכמים שמבעבעים את האש כשנותנין מים על האש נעשים כמין אבעבועות הרתיחות וסיפא דקרא הכי הוא להודיע שמך לצריך כן תודיע שמך לצריך כשתאבדם מן העולם: **מי כתיב מים נבעו.** לשון רבים דליהוי משמע דמבעה אמים קאי שהן מבעבעין את האש: **מבעה אש כתיב.** דמשמע שהאש מבעבע המים דמבעה לשון יחיד ולשון נקבה: **פרושי קא מפרש.** המבעה זה ההבער: **דאיכא ביה תרתי.** שן ורגל וקרן לא קאמיר דבתמיין לא קמיירי: **מאי לא זה וזה.** דקתני מתני׳ אשור ומבעה לא זה וזה שים בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי אית בו רוח חיים: **אבות.** קרי להנך דכתיבן בקרא: **שומר חנם.** חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ושוכר ונושא שכר חייבים בגניבה ואבידה וכ״ש בפשיעה וכולהו כתיבי כדתני בפרק השואל בבבא מציעא (דף לד:) פרשה דאשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל הלך אבות נינהו ולקמן [ה.] בעי מאי נינהו תולדות: **נזק.** המוכל בחבירו נותן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה: **צער.** אומדין כמה אדם העומד ידו ליקצץ ע״י חרב רוצה ליתן כדי שיתקצץ לו ע״י סם ולית ליה צער כולי האי: **וריפוי ושבת ובושת.** כולהו יליף מקראי בפרק המוכל (לקמן דף פה.) וכיון דכתיבי אבות נינהו: כל הנך דר׳ אושעיא הוא עצמו מזיק דהנך ד׳ שומרים הן עצמם הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי ובנזקין דאזיק גופו לא קמיירי מתני׳: **אלא נרב.** דאמר מבעה זה אדם הואיל ומיירי תנא דמתני׳ ליתני הני: **תנא אדם.** מבעה דמתני׳: **תנא אדם דאזיק שור.** כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי כדתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כליס ואדם דאזיק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב [ג] ומכה נפש בהמה ישלמנה: **כשלמא אדם דאזיק שור כו׳.** וכיון דלא דמי מיודעינהו להדדי תני להו בתרתי: **אדם דאזיק אדם.** כגון ר׳ דבריס דמוכל בחבירו ולקמיה פריך הא ד׳ שומרין דר׳ אושעיא אדם דאזיק שור הוא: **וקתני.** רבי אושעיא: אבות דמתני׳ הזיק דבידים ד׳ שומרין הזיק דממילא: **כשלומי ארבעה וחמשה.** בטובא ומוכר: **וגנב.** שמשלם ע״פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמודה בקנס פטור כדאמרינן אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים [שם] והיינו קנס ואמריינן בפ׳ מרובה (לקמן דף מד:) פרט למרשיע את עצמו: **וגזלן.** נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה): **אונס ומפתה.** כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כב) ובמפתה כתיב (שמות כב) כסף ישקל כמוהר הבתולות כמוהר בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף: **מוציא שם רע.** כתיב ועשו אותו מאה כסף (דברים כב): **מטמא.** תרומה בחולין: **מדמע.** תרומה: **ומנסך.** יין לע״ז ובמס׳ גיטין (דף נב:) מפרש אמאי לא קס ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהליה ואפ״ה הוו אבות שבכלל נזק הן וזקן ממון כתיב בתורה (ויקרא כד) מכה נפש בהמה ישלמנה. ומנסך את היין ליכא למימר א״ [שניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קמחסריה ולא מידי דהא מוזגין ליה בר מדמי יין נסך שבו ומטמא שמגיע שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה: **גנב.** המודה מעצמו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני: **תנא ליה שומר חנם והשואל.** דהתם נמי שייך גניבה כגון שטען שנגנב הימנו והרי היא בידו ואמריינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן. והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ליה דנפטר לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכולו: **דאתא לידיה בהיתירא.** שומר חנם אע״ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא:

עדים

מסורת הש״ס

א) [כריתות ב:], ב) [שם], ג) [ויקרא כד], ד) רש״ל וא״כ אמאי לא דייק קרא, ה) [עיין לעיל ב. תוס׳ ד״ה ולא זה],

תורה אור השלם

1. בִּקְדֹחַ אֵשׁ הַמֻּסִּים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם יִרְגָּזוּ׃ ישעיהו סד א

הגהות מהר״ב רגשבורג

א) רש״י ד״ה ומנסך וכו׳ שניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קמחסרי׳. עי׳ פני יהושע:

רבינו חננאל

ואתקיף רב מרי ואימא מבעה זה מים כדכתי׳ (ישעיה סד, א) **מים תבעה אש.** ודחי׳ לה מי כתי׳ מים נבעו, תבעה אש. כלומ׳ תבעה מלאכת אש היא. ואקש׳ איהכי אימא מבעה זה האש, ונדחת ולא עמדה. **תני רב** הושעיה י״ג **אבות** נזיקין **שומר חנם ושואל** כו׳. בשלמ׳ לשמואל דאמ׳ (לעיל ג, ב) מבעה זה השן אמ׳ לך מתני׳ בנזקי ממונו מיירי בנזקי גופו לא מיירי. אלא לרב דמפרש מבעה זה אדם הוה ליה למתני הני י״ג במתני׳. ומפריק, רב תנא מבעה שהוא אדם וכלל בו כל נזקי אדם. ור׳ הושעייא תנא במתני׳ אדם דאזיק שור בידים דהוא משלם נזק, והדר תנא אדם דאזיק אדם דמשלם ד׳ דברים, והזיקה דשור ממילה. **תני ר׳ חייא** כ״ד **אבות** נזיקין **תשלומי כפל,** ותשלומי ד׳ וה׳, **וגנב וגזלן** וכו׳. פי׳ המדמע, מערב תרומה וכיוצא בה בחולין.

מוסף תוס׳

א. תימה מה שייך למיתני עדים זוממים בהדי אבות נזיקין והלא לא עשו שום היזק, דאילו שילם כבר על פיהם פטורים דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה. תוס״ר בשיטמ״ק, ועיין מהר״ם ופנ״י ובכפנ״ל לקמן דיש דף ה. דמשמע דספנ״י. ב. דהתם כיון שנהרג אין יכול להחזירו לקדמותו אבל בממון אפי׳ שילם על פיהם לאו מעשה הוא, שיכול להחזיר לו ממונו. רבינו יעקב בשיטמ״ק. ג. כדאיתא במכות (ה:) לא הרגו נהרגין, הרגו לא כ״ש. ר״פ לקמן ה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר על מה שהזיק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהן פירקין (ד׳ טו:) וכגון כל דבר קלוב האמור בתורה כגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולהו הוי קנסא אבל מידי אחריני ממונא: **סבר לה כר״ע.** דאמר בגמ׳ מכות בפ״ק (ד׳ ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן כגון אם החומו בב״ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו אם בב״ד ואמרו החומנו בבית דינו של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור: **אי ר״ע ליתני פרי גווני שור.** דהא לר״ע יש חילוק בין תשלומין של שור לחזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור לחזיק אדם דתנן לקמן בפ׳ המניח (דף נג.) את הכד (דף נג.) ר״ע אומר כו׳: **ממוסר.** אם תבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב״ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף: **לגזיזה.** לכח תגרופו כדאמר בסנהדרין בפ״ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקס: **יכול ישלם פס שחבל באדם מן העלייה פ״ל כו׳.** ואשמעכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהאשור שור: **אונס ומפתה דממונא הוא.** שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם שאור עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ.) **ובושת דממונא הוא:** ה״ג **מה נפשך.** משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום צער תנא ליה: **מדמע.** מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזדין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן: **מנסך.** שניסך יין חבירו לע״ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה בגופיה דיין: **שאינו ניכר.** כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו: **לימא קסבר רבי חייא לא שמיה היזק.** ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא: **אלא מיינא דרבי חייא למעוטי מאי.** דלא מחשיב בהדייהו: **מוסר.** מלשון שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים: **ומפגל.** [ה] כהן שחטו קרבנו של ישראל חטאת א] לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וגרך אחר: **וליתני ליה.** ר׳ חייא האי מוסר: **מוליא שם רע דיבורא דאיכא בוה מעשה.** בעילה: **מכלל דאיכא אולדות.** כדפרשינן לעיל לכל חד וחד נגיפה ונשיכה לקרן נתחכחה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן: **אתא נתינה כו׳.** דבכולהו כתיב אם תתם וגמרינן תתם משור מועד דכתיב ביה שור תחת השור[ה] מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב אף כאן מיטב אשם בא לשלם קרקע לניזק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית או נתינה וגמר נתינה נתינה משור שנגח את העבד דכתיב ביה יתן לאדוניו[ו] או ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם[ז] או כסף וגמרי מבור דכתיב ביה כסף שיב לבעליו [שמות כא] ואדרבא אבות גמרי כולהו משן ורגל. בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם [שם כב] בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם [שם] בשומר שכר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם [שם] שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו כשומר שכר. בנזק לחובל בחבירו כתיב נתינה כן יתן בו[ח] והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשינן בהחובל (לקמן דף פד.). בצער כתיב פצע תחת פצע[ט] ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) פצע תחת פצע ליתן לצער במקום נזק. בריפוי ושבת כתיב נתינה שבתו יתן רפא[י]. [יא] ובשבת כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר עינה [דברים כב] ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (דף מ.) תמשים כסף תחת העיטור מכלל דאיכא בושת ופגם. ליגנח אחריגא הואיל וכתיב בחובל בחבירו תחת דכתיב תחת פצע כולהו חמשה דברים דיליה מהתם גמרינן. בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים [שמות כב] ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם תחת וגו׳[י] וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה). בעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש (דברים יט) וכמאן דכתיב תחת דמי. בגונב ומפתה ומוליא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי הנערה חמשים כסף (שם כב) במוליא שם רע וענשו אותו מאה כסף (דברים כב). מטמא ומדמע ומנסך בכלל זנק הן[כ] ובזנק כתיב ביה תחת: **מאי קאמר.** למה לי למיתני כלל: **ופיפי אידך מינה.** במה מלינו בשור שהוא מזיק ואיב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב: **לא אפיא.** כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה: לכתוב

עדים זוממין דממונא הוא ליתני סבר לה כר״ע [א]**דאמר** [ב]**אין משלמין על פי עצמן אי סבר ליה כר״ע** [ג] **ליתני תרי גווני שור ליתני שור דאזיק שור ולירתני שור דאזיק אדם** [ד]**דתנן ר״ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם** [ה]**הא תבריה ר״ע לגזיזה דתניא ר״ע אומר יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העלייה תלמוד לומר** [1]**יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא הוא ליתני מה נפשך אי נזק תנא ליה אי פגם היינו נזק מה אית לך למימר קנסא בקנסא לא קמיירי המטמא והמדמע והמנסך דממונא הוא ליתני מה נפשך אי** [ו]**היזק שאינו ניכר שמיה היזק הא תנא ליה נזק אי** [ז]**היזק שאינו ניכר** [2]**לא שמיה היזק הוה ליה קנסא ובקנסא לא קמיירי לימא קסבר ר׳ חייא היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק דאי שמיה היזק הא תנא ליה נזק תנא היזקא דמינכרא ותנא היזקא דלא מינכרא בשלמא לתנא דידן תנא מנייגא** [ח]**למעוטי דר׳ אושעיא ור׳ אושעיא תנא מנייגא למעוטי דרבי חייא אלא מנייגא דרבי חייא למעוטי מאי** [ט]**למעוטי מוסר ומפגל וליתני בשלמא מפגל בקדשים לא קמיירי אלא מוסר מאי טעמא לא תני שאני מוסר דדיבורא ובדיבורא לא קמיירי והא מוציא שם רע דדיבורא הוא וקתני דיבורא דאית ביה מעשה הוא והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא וקתני התם אע״ג דלית ביה מעשה רחמנא קרייה מעשה דכתיב** [3]**ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו בשלמא לתנא דידן תנא אבות מכלל דאיכא תולדות אלא לרבי חייא ורבי אושעיא אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן מאי ניהו אמר רבי אבהו כולן כאבות לשלם ממיטב מאי טעמא אתיא תחת נתינה שלם כסף: לא הרי השור כהרי המבעה: מאי קאמר אמר רב זביד משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב רחמנא הדא ותיתי אידך מיניה הדר אמר חדא מחדא לא אתיא: ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים: מאי קאמר אמר רב משרשיא משמיה דרבא הכי קאמר לכתוב**

הא תבריה ר״ע לגזיזה. אין לפרש דחזר בו מדקתני שמשלם מגופו[א] דבפ׳ המניח (לקמן דף נג.) תני בהדיה ר״ע אומר כמשפט הזה כתחתון ולא כעליון יכול ישלם מן העלייה כו׳ ולפ״ה נמי קשה דפי׳ [ב] **אע״ג** דזימנין ליכא נזק שלם כגון שהשור אין שוה כדי היזקו מכל מקום ליתני תרי גווני שור כיון דלפעמים איכא נזק שלם וי״ל דכיון דאין משלם אלא מגופו אי אפשר למיתני גבי אבות דאמרינן לקמן כולם כאבות הן לשלם ממיטב[ב]: **האונס והמפתה והמוציא ש״ר דממונא הוא.** מוליא שם רע ליתי ביה ממונא כלל אלא מאה כסף[ג] אלא אגב אחריני נקטיה: **המטמא והמדמע.** המ״ל דלא תנא להו משום דלא מיחייב בשוגג: **דאי שמיה היזק.** ואע״ג דחזקיה דאמר שמיה היזק איתותב בהיזקין (גיטין דף נג.) מ״מ ניחא ליה לאוקומי בריית״א דרבי חייא דאיו אליביה: **וקתני היזק דלא מינכרא.** והא דקתני אלא גווני לפי שהם שוויין בפ׳ היזקין (שם נב:) דלקתני שומר חנם והשואל ונשא שכר והשוכר דקתני גווני טובא: **תני מנייגא למעוטי.** הא למעוטי לאו משום דליתי ליה דרבי חייא[ד] אלא כלומר למעוטי דלא אייתי בהו: **למעוטי מוסר כו׳.** המ״ל למעוטי כופר ושלשים של עבד והא דלא קתני להו משום דבקטנה לא מייתי ומוסר ומפגל אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי מחייב משום קנס בהגזול בתרא (לקמן דף קיח.): **דיבורא דאית ביה מעשה.** דבכתובות בפ׳ נערה (דף מו.) א״ר אליעזר בן יעקב לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל ור׳ יהודה אית ליה התם עד שיסכור עדיה: **כולם כאבות לשלם ממיטב.** ואע״ג דמולדות דאבות דמתניתין משלמין נמי ממיטב מ״מ הני אי לאו דקרינא להו אבות לא הוי ידעי דמשלמי ממיטב:

תחת נתינה כו׳. בספרי מפיק בושת מוקמינהו אם כפר ולא תחוס עיניך (דברים כה) וליף מעדיס זוממין דכתיב לא תחוס עיניך (שם יט) וא״ל שהוא גזירה שוה גמורה מדלא קאמר אתיא תחת נתינת עיניך[ה] ועדיס זוממים פרש״י דכתיב בהו נפש בנפש וא״ל דאפילו אם העידו על שור תם שהזיק[ו] או העידו פלוני חייב לפלוני מנה דדינו[ז] בזיבורית דמשלמי במיטב דאם רצו לחייב ממיטב לא צריך קרא דמכאשר זמם נפקא דיתחייבו ממיטב: **מאי** קאמר. משום דלא מצי לפרושי האי לא הרי כשאר לא הרי שבשם קמתמה מאי קאמר:

לה א ממי׳ פרק יח מהלכות עדות הלכה ח סמג עשין קי טור ח״מ סי׳ לח:
לו ב ממי׳ פ״ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ל סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שפה סעיף ג:

רבינו חננאל

דברי ר׳ עקיבה דאמ׳ בעדין זוממין אין משלמין על פי עצמן מפורש בתחלת פ׳ כיצד העדים נעשין זוממין (מכות ב. כ.). ת״ר ד׳ דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בני גרושה ובני חלוצה ואין גולין לערי המקלט ואין משלמין כופר ואין נמכרין בעבד עברי. משום ר׳ עקיבה אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. **פי׳ תבריה** ר׳ **עקיבה לגזיזה,** שיבר כלי זיינו שלוחם בהן. כלומ׳ חזר בו, דתניא ר׳ עקיבה אומ׳ יכול ישלם מן העלייה כו׳, זה בפ׳ המניח את הכד (לקמן לג. א). **פי׳ מסור** המוסר את חבירו לגרים וגנבוהו. או מסר ממון חבירו לגרים, אם יש עדים חייב לשלם. ודין מן הטוען טענת מסור ואין לו ראייה אני עתיד לפרשו במקומו בפ׳ הכונס צאן לדיר (לקמן סב. א). **אשכחן הני** אבות נזיקין כ״ר בהדי מסור ומפגל. ואית בהו ממונא וקנסא. והזק בידים והזוקא דאתי ממילא. ואית בהו ממונא דאתי לידיה בהיתרה וממונא דאתי לידיה באיסורא. ואית בהו נמי היזק ניכר והיזק שאינו נכר. ואית בהו דיבור שיש בו מעשה, המוציא שם רע. ודיבור שאין בו מעשה, ורחמנא שוויה מעשה, עדים זוממין. ודיבור שאין בו מעשה, מסור. **והני** אבות (ז)תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל בחצי נזק צרורות דהילכת׳ גמירי לה. ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לשלם מן העלייה. וכולן מועדין הן מתחילתן בר מן הקרן. ושן ורגל ברשות הרבים פטורים דאורחייהו הוא. **אמ׳ ר׳ אבהו כולן כאבות הן לשלם ממיטב. מאי טעמ׳, אמ׳ אביי אתייא תחת נתינה שלם כסף.** פי׳ מצאנו בפירוש **בשן ורגל** דכתי׳ (שמות כב. ד) ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. וגמרינן מינה דכל מקום דכתי׳ תשלומין הוא ממיטב, **בשור** כתי׳ (שמות כא. לו) שלם ישלם שור תחת השור. **בבור** כתי׳ (שמות כא. לד) בעל הבור ישלם. **במבעה** כתי׳ (ויקרא כד. כא) מכה בהמה ישלמנה. **בהבער** כתי׳ (שמות כב. ה) שלם ישלם המבעיר. **בשומרים** כתי׳ (שמות כב. ח) ישלם שנים לרעהו. **ובשומר שכר** כתי׳ (שמות כב. יא) ישלם לבעליו. **ובשואל** כתי׳ (שמות כב. יג) שלם ישלם. **שכיר,** או בשומר חנם או בשומר שכר. **גנב** חיים שנים ישלם (שמות כב. ג). **תשלומי ד׳ וה׳** כתי׳ (שמות כא. לו) חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. **בגזלן** כתי׳ (ויקרא ה. כד) ושלם אותו

תורה אור השלם

1. אוֹ בֶן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
שמות כא לא
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃
דברים יט יט

גליון הש״ם

גמ׳ ליתני תרי גווני שור. עי׳ לקמן דף ז ע״ב תוס׳ ד״ה וי״ש:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) רש״י ד״ה ומפגל וכו׳ מעלת לשום שלמים. עי׳ מנחות דף מט ע״ב בלשון רש״י שם בד״ה ומחשב בהו לשום שלמים וכו׳ ובתוספות שם ד״ה וקמחשב בה ועי׳ פני יהושע ושיטה מקובצת ודו״ק:

מוסף רש״י

אין משלמין על פי עצמן. שם החומו בב״ד ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין על החומתן עד שבדמו ובאו בב״ד אחר והודו שהחומו בב״ד פלוני (מכות ב.). **משלם במותר נזק שלם.** אם תבל גם האדם בשור ושמו ב״ד חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור, בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם (ערכין יד:). **ומפגל.** כהן שפגל בקרבנו של ישראל, דשחיט לאוכלו חוץ לזמנו לחייב, אינו משלם ממיטב, דהאי חיקא דיבורא בעלמא הוא וחיקא שאינו ניכר נינהו (כריתות ב:).

מוסף תוס׳

א. דה״ה דלא משלם רק חצי נזק. כ״פ. ב. ומגופו אינו מיטב. תר״ת וי״ל. ג. דהוי קנס. כ״פ. ד. דהא לעיל דייקינן מ״ש לא תני להו. כ״פ. ה. [אלא] דגילוי מילתא בעלמא הוא. רשב״ם. ו. שאינו משלם אלא מגופו. כ״פ. ז. בבינונית. או על כתובת אשה שהיא. כ״פ. ועי׳ הגהות גן מריס.